

A Rákóczi úton lakik Tólas István gépszerező szakmunkás és családja, VII. kerületi lakosok.

— Mit jelent önnek a hetedik kerület?

A kérdés talán annyira általános, hogy a feleletnek szintén kötelezően szokványosnak kell lennie, mégis, némi belső, hangtalan meditáció után lírai hangvéttel fogalmaz a válaszadó.

— A hetedik kerület a szülőföldem.

Öregedő emberek, öreg házak

A kerületnek nincsenek olyan karakteres határai, mint egy városnak vagy falunak. Házrengetegében egyformának lát mindent az idegen. Budapest legnagyobb útjai átívelnek rajta, csak az utcablákról venni észre, ettől eddig a hetedik kerület. Lám, mégis azt mondják az emberek erre a városrésze, amelyiket még repülőgépről nézve sem lehet elkülöníteni, mondjuk a hatodik vagy ötödik kerülettől, hogy a „szülőföldem”. Nemcsak közigazgatási fogalomról, hivatali kategóriáról lenne tehát szó?

Mintha a hetedik kerület felett egy tónussal mindig szürkébb lenne az ég, kormos-violás pára lebeg a gipszangyalok bérházak felett. A tatarozó munkások is állítják, hogy bármilyen világosra vakolják a falakat, néhány nap múlva szürke lepedék mossa azokat egyszínűre az öreg környezettel. Télen sok a kormozó kázn, a szent zabáló cserépkályha, és ezerszeres ráadás a gépkocsik gázfelhőadata. Egy századdal ezelőtt jóformán külterületnek számított, de már évtizedek óta töményen belváros, tele üzlettel, vendéglővel, presszóval, függőfolyosós bérkaszányákkal, amelyekből most a fiatalok a friss lakótelepekre menekülnek. Az öregek pedig analogva idézik, mi történt a Klauzál téren? Hallott-e a Csikágórol? Tudja, mit csinált Ady a New Yorkban? Semmit! — kiáltják göcögő nevetéssel az utóbira. Ady utálta a New Yorkot, a szemközti Metróban lakott.

Két negyzetkilométeren 116 ezer ember él, a legkisebb és legsűrűbb kerületek egyike, és egyre inkább fogy a lakóinak száma, a századfordulói talán 100 ezer alá bukhat. Ez jó lesz. Most még sok helyen a penész, a doh, a régi világ visszamaradt jeleivel csúfítja a falakat. Ebben a kerületben 3 százalékkal több hatvan éven felüli ember él, mint amilyen átlaggal Budapest lakosságában képviseltetik magukat az öregek. Ugyanígy három százalékkal arányosan kevesebb a 14 éven aluliak száma is, mint más kerületekben.

Öreg kerület? Fogó kerület? A sorvadás érintette megkopott, fáradt arcát? Annyi talán biztos, hogy a régi Erzsébetváros úgy már nem jön vissza, ahogy volt, ahogy élt. Az öregedésben ott vannak ugyan a megifjodás jegei, de még rejtőzve és az igéretetek küszködve törhetik át a városrészt felett lebegő kormos-poros szürke ködburkot. A nosztalgia ebben a kerületben elevenebb, mint máshol. De a múltrol való beszélgetés sem hiábavaló.

Agitátorok és költők

Arról beszélnek a legtöbben, hogy a kerület egyszerű volt otthona a szocialista agitátoroknak és a költőknek, művészeknek.

A hetedik kerületi polgári célövöldében tartották a Magyar Szociáldemokrata Párt alakuló kongresszusát 1890 decemberében. A Rottenbiller utcai polgári iskolában alakult meg 1919 márciusában az ország első úttörőcsapata, és Marx Károly nevével viselte. 1930 nyarán tüntető munkások özönltek ki az Aréna útra, köztük volt Kádár János, aki akkor a Klauzál utcában dolgozott és a Dob utcában lakott. Az Aréna úton itt emelkedett a MÉMOSZ székháza, amelyet 1930. február 13-án Bethlen miniszterelnök is kénytelen volt felkeresni a munkanélküliség ügyében. Szakasits Árpád tette elé az építőipari munkások követeléseit; nyolcórás munkanap,

„Bár fényesebb a Váci utca...”

Szülőföld lehet-e az Erzsébetváros?

munkanélküli segély. A Huszár utcában lakott szüleivel Fürst Sándor. A Dob utca és Hársfa utca sarkán, a Postakürt vendéglőben alakult meg a Vándor-kórus. A náci megszállás idején a kommunista párt fegyveres csoportjai egymás után támadták a németeket: kézigránatokkal a Wesselényi utcai laktanyát, a Metropol-szállót, az SS-ek tanyáját. Ebben a kerületben szülte meg a fasizmus mocskos szegyenét, iszonyatos bűnét, a gettót, amelynek kapuit szovjet katonák nyitották ki. Az Izabella téren, az új Magyar Színházban a Vándor-kórus énekelte először, megfogva, de végre szabadon az Internacionálét.

A kis Petőfi Sándort az apja 1833-ban a Síp utcai Stark János cipészhez adta kvártélyra, 1847-ben ifjú házasként költözött a Dohány utcai házba Jókai lakáscsoportjaként. Am a kerület az igazi otthona a Nyugat első nemzedékének adta. Kiss József a Hét szerkesztőségét rendezte be az Erzsébetvárosban 1890-ben, de hat évvel később megnyitotta a megújuló magyar polgári irodalom több évtizedes fő-fő szerkesztősége, a New York kávéház.

Nevek. Bródy Sándor, aki a Royal-szállóval adatta ki, páratlan kiadói ügyeletet bonyolított le, az Ezüst kecskét. Heltai Jenő, aki a párizsi bohémektől elragadtatva, sorra írta pestire adaptált szanójait. Több regényének színhelye a hetedik kerület. Molnár Ferenc a Hermina út mögött, a Francia út túl, „ahol már a gyárvilág kezdődik”, ölette meg önkézzel Liliomját. Gárdonyi magányosan üldögélve üzent hadat a zengerajók kupléinak, Göre Gáborját daloltatván így: szöngény embernek szöngény a sorsa. Móricz itt olvasta fel a Hét krajcárt, Ady a Metropolban ütötte fel szállását, de Osvát a New York karzatán szervezett és szerkesztett. Krúdy, a magános lovag száz koronában állapotodott meg a New York előcsarnokában Kiss Józseffel a Vörös postakocsi folytatásos megírásában. Karinthy a Damjanich utcában született, Füst Milán a Hársfa, majd Thököly úton „lakott”, „olyan konyhában, amely nem volt szelemből, mint a bejárat ajtója”, Szomory Dezső Király utcai volt, és tizenöt éves korában kicsapták a piaristáktól, mert már akkor Daudet Sapphóját olvasta. Szép Ernő Mezőtúrról érkezett, hogy pesti költő legyen. Nagy Endre, Gábor Andor, Nagy Lajos. Itt éltek és kínlódtak. Tóth Árpád tudóbajosan is szívta mérgező szivarjait estétől hajnalig. Ily gyülekezettel tisztelve mondta Kosztolányi: „Menj a New Yorkba, s kávéházi / márvány ravatalán tanulj újra meghalni, / irigy szemek keresztüze közé menj, / hadd nézzék benned, mi az irodalmi.” Karinthy a maga nyelvére fordította az Együgyű Lexikonban: „A New York kávéház a Dante Pokla, ahol a pokol bugyraiban helyezkedik el az irodalom, a legnagyobb bűnösök a »Mélyvízben« kárhoznak. Feketeruhás ördögök égetően forró italt itatnak velük, és örökre arra vannak ítélve, hogy irjanak, miközben füstölög, bűzös rudakat tartanak szájukban.”

Ezerkilencszázhusz után csendesebb lett a New York. És sok-

kal szegényebb. Abban pedig van valami szimbolikus, hogy 1945 elején Illés Béla az író, a szovjet őrnagy szabadította fel egységével a kávéházat is magába foglaló nagy palotaépületet. Február 28-án már megindultak a rotációs gépek. A palotában ma újság szerkesztőségek dolgoznak. Napilapok, a Magyar Hírlap, a Magyar Nemzet, itt nyomják a Népszavát. Hetilapok, Film Színház Muzsika, Filmvilág, Művészet, Ország-Világ és így tovább. Folyóiratok, mint az Új Írás. Könyvkiadók székelnek a házban: a Móra, a Szépirodalmi. A New York kávéházat most tatarozzák, december 31-én nyitják meg újra. A kávéház megújul tehát.

A kerület társadalmi térképe

Úgy tűnhet az olvasó előtt, hogy mindeddig kizárólag a kerület múltjáról beszéltünk, pedig a hagyatékról szólni annyit is jelent, mint folytonosságot keresni a mához. Aligha kell tehát azon csodálkozni, hogy a tudósító, aki a hetedik kerületi körkép felvázolására vállalkozott, a voltból köntörfalazás nélkül vezeti az olvasót a legjelenebb helyszínre, a kerületi pártbizottság első titkárának, dr. Deák Liviának, a Központi Bizottság tagjának dolgozószobájába.

— Elsősorban a kerület mai társadalmi térképére lennének kíváncsiak.

— A kerület nem gyárváros, sem a Nagykerület, sem a Rákóczi út nem a Váci út, de az üzemi, vállalati, szövetkezeti dolgozó létszám a hetedik kerületben ma már közel százezer körüli. A mi munkásságunk a fejlődés későbbi fázisának tipikus jegyeit viseli magán. A kerület vállalatainak többsége szolgáltató, mint a Budapesti Közlekedési Vállalat, a GELKA, a Patyolat. Sok az építőipari vállalat és a kereskedelem. Budapesten ebben a kerületben van a legtöbb kisipari szövetkezet is. A legutóbbi évek gyors fejlődésével duzzadt fel a létszám, elsősorban a volt háziasszonyok, fiatalok vagy vidéki földműves dolgozók seregéből. Szorgalmasak, becsületesek, de a telepített nagyüzemekre jellemző összeforrottság még nem teljesedett ki, és ha azt kérdeznék, mi a legfontosabb tennivalónk, azt kellene válaszolnom; a munkás közösségek szoros összekovácsolása. De majdnem ilyen fontos a dolgozó nők élet- és munkakörülményeinek javítása, a nagyszámú ifjúság szocialista szellemű nevelése. Nagy segítség a gazdag munkásmozgalmi tradíció, amelynek még élő hordozói is itt vannak szerencsére közöttünk. A vállalatok, szövetkezetek kollektívájában ismertebbé kell tenni ezeket a hagyományokat, és főként elfogadottabbá a tanulásokat a mai munkás hétköznapi számára. Talán többet segíthetne ebben az értelmiség is. A kerületben nagy oktatási központok vannak, írók és művészek laknak és dolgoznak, két színházunk van, itt dolgozik az országos lapok szerkesztőségeinek jelentős száma. Az jut eszembe, hogy József Attila, aki gyerekkorában kifutó volt az Emkében, ebben a kerületben, a

Continental alagsorában szavalt el először a Külvárosi éjt munkatársainak.

— Ön elégedett a kerület értelmiségével?

— Igen. A kerület vezetői örömmel tapasztalják, hogy az itt dolgozó és alkotó mintegy három-ezer pozicionális értelmiségi ember, akik között hatszáz tudós és kutató, egyetemi tanár, sok elvonalbeli művész van, nemcsak nagyszerű munkát végez a maga körében. Kitűnő politikai partnerek is. Közöttük nagyon sokan a mi világnézetünk, a marxizmus— leninizmus elkötelezettjei, mások a tudati fejlődés különböző lépcsőfokainál tartanak. Közöttük, nem tagadhajtuk, könnyebben találnak befogadásra a tőlünk idegen izmusok, és ezért az értelmiség körében különösen fontos feladat ideológiánk meggyőző ismeretése.

— A kerületben sok a vállalati és szövetkezeti központ. Több tervező- és kutatóintézet, sok nyomda van. Az értelmiség nagyobbik fele tehát olyan posztokon dolgozik, ahol dönteni kell. Így van ez?

— Valóban ez a jellemző. — Így indokolt a következő kérdés. Milyen speciális tennivalókat lát az említett sajátosságának megfelelően?

— A kerületben székelő vállalati és szövetkezeti vezérkarok jól dolgoznak. Sokasodnak a korszerű eszközök, technológiák. A fejlődést nem tekinthetjük spontán folyamatnak. Nagyon fontos a hatékony tudományos vizsgálata, a korszerű üzem- és munkaszervezés, és talán elsőként kellett volna mondani: a vezetés, a döntés tudományának elsajátítása, fejlesztése, adaptálása. A kerületben további lehetőségeket kell biztosítani a vezetés színvonalának emeléséhez.

A fejlesztési program jellemzői

A tanács patinás székházában, a Lenin körüti elnöki szobában látszólag köznapibb kérdésekről esik szó, mert Aibner Pál, a kerületi elnök a hétköznapi gondok sűrűjébe vágva, a lakáskérdésről beszél.

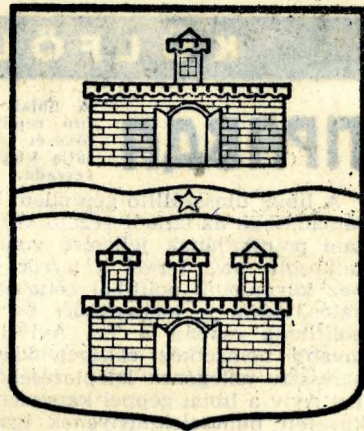
— A kerületben sok az öreg ház, az avult lakás. Negyvenezer bérlakás, hatvan százaléka komfort nélküli. A nyolcvan-száz éves bérházakkal, kapitalista háziurak hagyták ránk ezeket. Vannak jócskán bontásra érett házak is. 1971-ben a hivatalunk 7000 lakásigénylőt tartott nyilván. 1972-ben 9000 kérelemmel kellett számolni. Úgy tűnik, hogy az idén több lakást utalhatunk ki, első-sorban a lakótelepi kontingensből. Akinek mi lakást adunk, azt egyben át is helyezük egy másik kerületbe. Nálunk sem telek, sem lényeges számú felszabaduló lakás nincs.

— Vajon korszerűsíthetők-e a régi házak és lakások?

— Egy részük igen. Mindennapi gondunk az öreg házak karbantartása. Mindenesetre jó, hogy bár a negyedik ötéves terv tatarozási összegéből nem oldhatunk meg mindent, célszerűbb gazdálkodással javíthatunk a házak állapotán. Az ingatlankezelőnk az elmúlt két évben 355 milliót fordított felújításra, tatarozásra, karbantartásra. A program végrehajtását folytatjuk, jó lenne egyszer utolérni önmagunkat. Ahol lehet, a fűtési rendszereket kicseréljük, szerelnénk mielőbb eltűntetni a széntüzelésű kazánokat és kályhákat. Hadd süssön mi felettünk is fényesebben a nap.

— Mi jellemzi általában a kerületi fejlesztési programját?

— A mi kerületünk vonzaskörzete, és ezzel így van minden fővárosi kerület, a teljes Budapest és a teljes ország. Transzít kerület vagyunk, ahol a termelési, szolgáltatási, kereskedelmi, de még a kulturális fejlesztésnek is országos kihatása van. Másrészt gondolni kell saját kerületi lakosságunk ellátására, bizonyos speciális követelményeket érvé-

nyesítve. Nincs különösebb panaszunk a fejlesztési lehetőségekre. Azt szeretnénk, ha a vállalatok, szövetkezetek nemcsak az üzletek szaporítására törekednének, hanem az ellátás színvonalának emelésére, a differenciáltabb szolgáltatásra is. Rendkívül fontos az oktatási intézmények fejlesztése, az egészségügyi ellátás javítása.

Összefogás a magány ellen

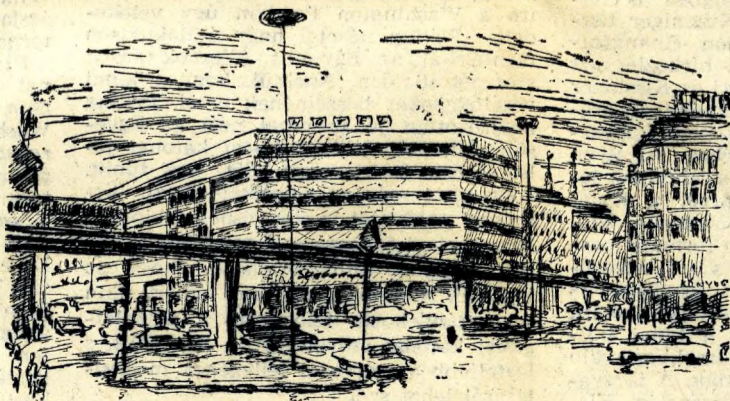
Nem véletlenül vezetett tehát utunk a kerületi tanácsi tájékoztatás után egy körzeti rendelőbe, a Wesselényi és Síp utca sarkára, ahol dr. Neszner János körzeti orvosral beszélgettünk. Azért éppen vele, mert hallottuk, hogy az Egészségügyi Tudományos Tanács által támogatva, a kerületi főorvos segítségével, az Orvostovábbképző Intézet szervezte tanszékének megbízásából tudományos kísérletet folytat segítő kollégáival együtt: hogyan lehetne javítani az alapellátást?

— A körzeti rendelő betegeknek nyolcvan százaléka idős ember. Közülük kétezren kérdeztünk meg és százötvenhároman nyilatkoztak úgy, hogy bármi történne velük, senkire sem számíthatnának. Egyedülállóak. Elaggott, elhagyott öregek. Kutatásaink jelenlegi szakaszában a betegségek struktúráját tárjuk fel, kor, nem foglalkozás szerint, meghatározva lakás- és életkörülményeiket is. A részletes adatokra építve, azokat tanulmányozva, lehet alternatívákat kidolgozni a legoptimálisabb nagyvárosi egészségügyi és általános gondozási rendszerre. Az orvos már látja, hogy bizonyos betegségek ebben a kerületben a fővárosi átlagnál gyakrabban jelentkeznek. De az orvos közéleti ember is, és azt is látja, hogy nem egyedülállóan egészségügyi tennivalókról van szó, komplex társadalmi intézkedések szükségesek. Jó, hogy a tanács is így gondolkodik. Szervezi az öregek napközi otthonait, két nyugdíjasklubot alakított. Az öregség egyik legfájdalmasabb betegsége a magány. A teljesebb, a házakhoz is rendszeresen elérő orvosi gondozás kialakítása érdekében előszűréseket végzünk, előszűrő kérdőívekkel. Egyszerű kérdésekre könnyű választ adni, de a válaszokból így is megközelítően kideríthetjük, kinek mi lehet a baja. Az adatok feldolgozása után a betegáramlást szabályozni, a gondozást orientálni lehet, anélkül, hogy növekedne a körzeti orvos terhelése. Sőt, azt várjuk inkább, hogy csökkenjen.

*

Kicsit nagyképen nevezte a tudósító ezt az írást körképnek. Most, a hasábk fogytán veszi csak észre, hogy milyen keveset mondhatott el a hetedik kerületről, amelyik lehet ugyan a főváros egyik legkisebb közigazgatási egysége, de a benne való élet keretekbe szoríthatatlan. Sokat emlegettük például ezt a szót, hogy „öreg”. És rögtön munkára, tervre, fejlődésre, ifjodásra is gondolni kellett. Végül is a kerület elevenen pezsgő városrészt, sajátos arccal, bájjal, romantikával. Igazi szülőföld. De erről csak a költői szó tud meggyőzően vallani erzsébetvárosi hevülettel: „Bár fényesebb a Váci utca / A Körút gazdagabb / S a ragyogó Andrássy útnak / Lovagja több akad / A szívem értők hevesebben / Dobogni mégsem tud / De lázba hoz, gyönyörbe ringat / A Kerepesi út.”

SOLTÉSZ ISTVÁN

A Baross tér hetedik kerületi tartománya — (Vincze Lajos rajza)